

I. Országgyűlés

25. cím Nemzeti Emlékezet Bizottságának Hivatala

Dr. Rabóczki Bence
főigazgató

Budapest, 2020. augusztus „24”

1. Feladatkör, tevékenység

A Nemzeti Emlékezet Bizottságáról szóló 2013. évi CCXLI. törvény (a továbbiakban: NEBtv.) rendelkezik a Nemzeti Emlékezet Bizottságának (a továbbiakban: Bizottság) létrehozásáról, a Bizottság jogállásáról, feladat- és hatásköréről, elnökének és tagjainak jogállásáról. A Bizottság munkaszervezete a Nemzeti Emlékezet Bizottságának Hivatala (a továbbiakban: Hivatal), amelynek jogállásáról és személyi állományáról a NEBtv. mellett a különleges jogállású szervekről és az általuk foglalkoztatottak jogállásáról szóló 2019. évi CVII. törvény rendelkezik.

A Bizottság a kommunista diktatúrával kapcsolatos állami emlékezet megőrzésével, valamint a diktatúra hatalmi működésének feltárásával foglalkozó testület. A Bizottság az 1944. december 21. és 1990. május 2. közötti időszak átfogó elemzésével és a kommunista diktatúra működésének feltárásával összefüggésben elsősorban az alábbi tevékenységeket végzi:

- tudományos kutatás,
- irat-, képi és hanganyagok nyilvánosság számára való közzététele,
- irat-, képi és hanganyagok digitalizálása,
- ismeretterjesztés, oktatási segédanyagok kiadása,
- a feltárt tényadatokból és eredményekből a nyilvánosság számára elérhető online adatbázis készítése, tudásközpont és digitális archívum létrehozása,
- élő tanúk emlékeinek rögzítése,
- a kommunista diktatúra felépítésével, működésével kapcsolatos vizsgálati eredmények közzététele,
- a kommunista hatalombirtokosoknak a diktatúra működésével összefüggő szerepükre és cselekményeikre vonatkozó személyes adataik közzététele.

A Bizottság feladatainak ellátása érdekében tudományos kutatómunkát végez. A kutatómunka egyrészt kiemelt projektek keretében, részben társintézményekkel együttműködve, szakmai műhelyek bevonásával zajlik. A Bölcsészettudományi Kutatóközponttal 2014-ben létrehozott Vidéktörténeti Témacsoport 2019-ben is eredményesen végezte a kommunista diktatúra vidéki társadalomtörténeti jelenségeinek átfogó vizsgálatát az egész országra kiterjedő levéltári alap kutatások révén, különös tekintettel a diktatúrával szemben megnyilvánuló ellenállás egyéni és kollektív formáira. 2019-ben jelent meg a Vidéktörténeti Témacsoport harmadik tanulmánykötete Vakvágány. Megjelent még a „szocializmus alapjainak lerakása” vidéken a hosszú ötvenes években 2. címmel, továbbá a Magyar dúlás: Tanulmányok a kényszerkollektivizálásról címet viselő kiadvány.

Ugyancsak a magyar vidékről, egészen pontosan a kényszerkollektivizálás, kényszerszertévesztés folyamatáról és az ennek következtében végbement társadalmi változásokról szól a Bizottság által 2018-ban indított Sorsfordítás projekt. A paraszti társadalom felszámolása, 1945–1962 címet viselő országos megemlékezéssorozat 2019-ben is nagy sikerrel folytatódott. Tekintettel arra, hogy a kényszerkollektivizálás mindmáig alig ismert, kibeszéletlen fejezete közelmúltunknak, a Bizottság jelentős részben a fentiekben említett vidéktörténeti kutatásaira alapozva valósította meg az országos vándorkiállítás a hozzá tartozó kiállításkatalógussal, rövidfilmet (Apáink földje), kerekasztal-beszélgetéseket, rendhagyó történelemórákat egyaránt magába foglaló programsorozatot Budapesten és további közel húsz településen. A Bizottság 2019-ben Hatvanban, Hódmezővásárhelyen, Hajdúböszörményen, Várpalotán, Pápán és Dunaújvárosban mutatta be a táblókiállítást. A megemlékezéssorozat keretében országos középiskolai tanulmányi versenyt rendeztünk, melynek döntőjére 2019. április 23-án került sor az Országház Kossuth-termében. A projekt az Országgyűlés Hivatala Közgyűjteményi és Közművelődési Igazgatóságával együttműködésben valósult meg, Kövér László, az Országgyűlés elnöke fővédnökségével.

A Bizottság a Sorsfordítás megemlékezéssorozathoz hasonló, országos programsorozatot készített elő 2019-ben Magyar gulág címmel, amelynek elindítását 2020-ra, a recski kényszermunkatábor létesítésének 70. évfordulójára időzítette. A Magyar gulág programsorozat többek között tudományos konferenciákkal, kiállítással, rövidfilmmel (Mi, a rendszer ellenségei), tematikus honlappal, tanulmányi versennyel segíti az internáltak, kitelepítettek és zárt táborokba hurcoltak sorsának megismerését és az áldozatok emlékének méltó ápolását.

A Magyar Nemzeti Levéltárral közös projekt a Jog-és tulajdonfosztás, identitástörés a vidéki Magyarországon a kommunista diktatúrában címet viseli. Legfőbb célkitűzése a vidéki Magyarországon elszenvedett jog- és tulajdonfosztások feltárása és bemutatása 1944-től kezdődően, egészen a kommunista diktatúrában elkövetettekig. A projekt keretében a térben és időben átívelő kutatások alapvető célja az, hogy azonos kérdésfelvetések és forráscsoportok alapján lokálisan és regionálisan, hét kiválasztott megyei helyszínen tárja fel és elemezze a második világháború végén és a kommunista diktatúrában meghozott állami döntéseket, azok hatásait, különös tekintettel a tulajdonfosztás kérdéskörére. Az első kutatási eredmények bemutatására 2019. október 11-én került sor a Jog- és tulajdonfosztás. Identitástörés a vidéki Magyarországon című műhelykonferencián, az Országos Levéltár Bécsi kapu téri épületében.

A Károli Gáspár Református Egyetem és a Hivatal 2018. október 1-jén együttműködési megállapodást kötött a kommunista diktatúra alatti protestáns vallásgyakorlásban rejlő ellenállási lehetőségek, eszközök feltárására. A református – és részben az evangélikus – közösséget vizsgálva a projekt mindenekelőtt két problémára fókuszál. Sarkalatos kérdés a még élő személyek emlékeinek szisztematikus összegyűjtése, hiszen sok esetben csak ők rendelkeznek információkkal az „alsó szinten” zajló, a hatalom vagy az egyházi vezetés előtt titokban tartott tevékenységről. Az egykori résztvevők „beszéltetése” az információk kárptólás, az erkölcsi elégtételadás része is, ám egyúttal új, eddig ismeretlen forrásokat is felszínre hozhat a téma kutatói számára. A másik vizsgált részprobléma a reformátusok részéről megindult, nem hivatalosan szervezett Erdély-járó mozgalom, amely az 1980-as években segítette az elcsatolt és az anyaországi magyarság közötti kapcsolatok intenzívebbé tételében, illetve hozzájárult a hazai közbeszédben a határon túli magyarok helyzetének megjelenítéséhez, a pártállami rendszer lépéskényszerbe hozásához. A Bizottság és a Károli Gáspár Református Egyetem Egyház és Társadalom Kutatóintézete kutatócsoportot hozott létre budapesti és vidéki egyetemek, kutatóintézetek és más műhelyek munkatársainak részvételével. A résztvevők egyfelől szeretnék feltárni a keresztyén/keresztény közösségek számára adott eszközöket, lehetőségeket, mozgásteret a vallásgyakorlás egyéni és közösségi formáinak megélésére, az áthagyományozott értékrend továbbadására. Másfelől, az egyházak és a pártállami rendszer közötti viszony új források segítségével történő megvilágítása útján adalékokkal szeretne szolgálni a Kádár-korszak társadalomtörténete számára is. A résztvevők a kiterjedt forrásfeltáráson alapuló, időben és térben eltérő első eredményeiket a Károli Gáspár Református Egyetem Hagyomány, identitás, történelem című konferenciasorozatának második konferenciáján mutatták be 2019. október 21–22-én. Az előadásokból készült tanulmányaik konferenciakötetben jelennek meg.

Az előzőekben bemutatott kutatást a katolikus közösség vonatkozásában is szükséges elvégezni. Ennek érdekében a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézete, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kara és a Nemzeti Emlékezet Bizottsága 2019. augusztus 21-én szándéknyilatkozatban fejezte ki akaratát a kommunista diktatúra alatti vallásgyakorlás lehetőségeinek és a vallási ellenállás formáinak közös projekt útján való feltárására. A kutatás célja a már rendelkezésre álló kutatási eredmények, forrásgyűjtemények és adatbázisok felhasználásával, valamint új kutatások megindításával bemutatni a pártállami egyházpolitikára, a kommunista rendszer vallásellenességére adott katolikus válaszkísérletet és feltárni az értékmentés megvalósult

formáit. A kutatócsoport 2019 novemberében állt fel, történészek, szociológusok, könyvtárosok és levéltárosok részvételével. A tagok több levéltárat (Magyar Nemzeti Levéltár, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, Veszprémi Érseki Levéltár, Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár, Szombathelyi Püspöki Levéltár, Pannonhalmi Főapátság Levéltára), egyetemeket (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pécsi Tudományegyetem, Szegedi Tudományegyetem, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Nemzeti Közszolgálati Egyetem), és kutatóintézeteket (Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Társadalomtudományi Kutatóközpont, Nemzeti Emlékezet Bizottsága) képviselnek. Ez az intézményi sokszínűség garantálja, hogy komplex, interdiszciplináris kutatások valósuljanak meg.

A kiemelt programok mellett a Bizottság a beszámolási időszakban, a NEBtv-ben megfogalmazott feladatainak megfelelően, munkacsoportok keretében szisztematikusan folytatta annak vizsgálatát, hogyan működtek a pártállami diktatúra formalizált és rejtett hatalmi mechanizmusai a mindennapi gyakorlatban. A Bizottság célja – a diktatúra emlékezetének megőrzése és a közgondolkodás formálása érdekében – a kutatási eredmények minél szélesebb körben történő megismertetése és elérhetővé tétele. A Bizottság 2019-ben jelentette meg a belügyi munkacsoport tanulmánykötetét Az állampárt biztonsága címmel. A kötet tanulmányai a belügy és a kommunista párt kapcsolatrendszerét vizsgálják. A Bizottság szintén 2019-ben adta ki a külügyi munkacsoport legújabb kötetét, Egy megbízható elvtárs címmel, melynek szerzője Andreides Gábor. A Hivatal tudományos kutatója, a külügyi munkacsoport munkatársa könyvében arra keresi a választ, hogyan lett Száll Józsefből, egy Rákosi által protezsált fiatal külügyesből „sztárdiplomata disszidens”, akinek a neve a szélsőjobboldali kapcsolatokkal rendelkező Propaganda 2 szabadkőműves páholy botrányában is felmerült.

2018-ban mutatta be a Bizottság a perek56.hu internetes adatbázist, amely a Kúria, a Legfőbb Ügyészség és a Bizottság 2014-ben indult együttműködése eredményeként született meg. Az adatbázis az 1956-os forradalom és szabadságharc vérbe fojtását követő megtorlás során a végrehajtott halálos ítélettel zárult pereket mutatja be. Az 1956-ot követő megtorlás történetének pontosabb rekonstrukciója érdekében a kutatómunka az adatbázis alapjául szolgáló büntetőeljárások körének kiterjesztésével folytatódott. A Bizottság célja az adatbázis kibővítése a halálra ítélt, de a kivégzést végül elkerülők, továbbá az úgynevezett „nagyidősök” – életfogytig tartó, vagy 15–20 év börtönnel sújtottak – sorsának és az ellenük lefolytatott eljárások végrehajtoinak bemutatásával. A 2019-es adatok szerint 37 perben szabtak ki később végre nem hajtott halálos ítéletet, a vádlottak személye okán kiemelt büntetőeljárások száma pedig mintegy ötven. Az „egyéb” jogcímen (tehát a tíz évet meghaladó szabadságvesztés-büntetés kritériuma alapján) 61 per lett kutatás tárgya.

A Kúria, a Legfőbb Ügyészség és a Bizottság közötti szakmai együttműködés keretében került sor 2019. szeptember 17-én a Törvénysértő perek 1945 után – a kutatás lehetőségei címet viselő tanácskozás megrendezésére. A konferencián a Kúria elnöke, a legfőbb ügyész és a Bizottság elnöke szándéknyilatkozatot írt alá együttműködésük elmélyítéséről és kibővítéséről. A felek e dokumentumban „kifejezik szándékukat, hogy feltárják az 1945–56 közötti időszak törvénysértő pereit”. A kutatómunka a nyilatkozat aláírását követően azonnal megindult, eredményeit a Bizottság a 2021. év folyamán tervezti tematikus honlap keretei között publikálni.

A rendszerváltozás 30. évfordulójához kapcsolódóan, 2019 szeptemberétől a Bizottság szakmai együttműködő partnerként vett részt a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Ludovika Szabadegyetem – 30 éve szabadon címet viselő előadássorozatának előkészítésében és megvalósításában.

A Bizottság 2019-ben is kiemelt figyelmet fordított arra, hogy együttműködjön más kelet-közép-európai emlékezetpolitikai intézetekkel, valamint további nemzetközi szervezetekkel. Ennek eredményeként 2019-ben számos nemzetközi tudományos konferenciát sikerült megvalósítani.

A Mindszenty-per hetven év távlatából, Főpapi sorsok Kelet-közép Európában című nemzetközi konferenciára Budapesten, az Országházban került sor 2019. február 13-14-én a Bizottság, az Országgyűlés Hivatalának Közgyűjteményi és Közművelődési Igazgatósága és a Bölcsészettudományi Kutatóközpontja szervezésében. A kétnapos tanácskozáson közel harminc hazai és külföldi előadót hallhattak az érdeklődők: a rendelkezésre álló helyek olyan gyorsan beteltek, hogy a szervezők élő internetes közvetítéssel is lehetővé tették az előadások nyomon követését.

A fogság színterei: Kazahsztán címmel nemzetközi tudományos konferenciát rendezett a Bizottság, a Szovjetunióban volt magyar politikai rabok és Kényszermunkások Szervezete (SZORAKÉSZ) és az Erzsébetvárosi Zsidó Történelmi Társaság (EZSTT) 2019. február 22-én. A tanácskozást az indokolta, hogy a kazahsztáni szovjet táborokba került magyarok sorsa a Gulag- és Gupvi-kutatás kevésbé feltárt területeinek egyike, jóllehet számos magyar raboskodott ezen a területen. Az anyaországi és határon túli (kárpátaljai és erdélyi) magyar előadók mellett előadást tartott az asztanai Eurázsiai Nemzeti Egyetem két professzor asszonya, Roza Musabekova és Arajlim Musgalieva is.

A Revolution Accomplished. Communists in Power elnevezésű nemzetközi konferenciasorozat második állomásának a Nemzeti Emlékezet Bizottsága adott otthont Budapesten 2019. október 3-án és 4-én. A sorozat első, 2018-as varsói tanácskozása középpontjában a II. világháborút követően szovjet hatalmi övezetbe került közép-európai országok kommunista pártjainak 1945 és 1948 közötti története állt. A 2019-es budapesti konferencia hét országot reprezentáló résztvevői elsősorban a kommunista pártok történetének következő, 1948–1956 közötti időszakát vizsgálták, ekkor – a teljhatalom birtokában – a kommunisták rohamtempóban kezdtek hozzá országaikban a sztálini típusú diktatúra kiépítéséhez. Ennek megfelelően az elhangzott előadások a kelet-közép-európai kommunista pártok hatalomgyakorlását, a sztálinizálás módszereit és annak folyamatát mutatták be a különböző országok példáin keresztül.

A Bizottság honlapja mellett Facebook közösségi oldala, YouTube videómegosztó csatornája, továbbá e-mailes hírlevél szolgáltatása révén folyamatosan törekszik az érdeklődők, kiemelten a fiatalabb generációk megszólítására.

Az előirányzatok alakulása

A Nemzeti Emlékezet Bizottságának Hivatala a NEBtv. értelmében fejezetet irányító szervezeti jogállással bíró, központi költségvetési szerv, amelynek költségvetése az Országgyűlés fejezetén belül önálló címet képez.

Az előirányzatok módosítása

A NEB Hivatalának a Magyarország 2019. évi központi költségvetéséről szóló 2018. évi L. törvényben jóváhagyott eredeti kiadási/támogatási előirányzata 1 158,2 millió forint volt.

A Hivatal 2019. évi – főösszeget érintő – előirányzat-módosítás adatait, jogcímenként az alábbi táblázat mutatja:

Előirányzat-módosítások levezetése

I/2B. melléklet

Cím, alcím, intézmény megnevezése

millió forintban egy tizedessel

Megnevezés	Kiadás	Bevétel	Támogatás	Kiadásból személyi juttatás	Létszám
2019. évi C. törvény szerinti előirányzat	1 158,2		1 158,2	694,6	61,0
Módosítások jogcímenként *					
- kormány hatáskörben – 5694-2/2019. PM	0,5		0,5	0,4	
- fejezeti hatáskörben - működési bevétel	6,6	6,6			
- intézményi hatáskörben - működési c. támogatás	0,8	0,8			
- intézményi hatáskörben - 2018. évi maradvány	221,3	221,3		7,0	
- intézményi hatáskörben - kiemelt előirányzatok között				-161,0	
2019. évi módosított előirányzat	1 387,4	228,7	1 158,7	541,0	61,0

* évközi átadás-átvételek, engedélyezett többletek, elrendelt létszámleépítés, átvett intézmények esetében tételes (intézményenkénti) bemutatás az átvételről

Az előirányzatok felhasználása

Az előirányzatok felhasználása összességében az alábbiak szerint alakult:

Előirányzatok teljesítésének levezetése

I/2A. melléklet

Cím, alcím, intézmény megnevezése

Megnevezés	2018. évi tény	2019. évi eredeti előirányzat	2019. évi törvényi módosított előirányzat	2019. évi módosított előirányzat	2019. évi tény	5/1	5/4
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
	millió forintban, egy tizedessel					% -ban	
Kiadás	848,0	1 158,2	1 158,2	1 387,4	1 159,4	136,7	83,6
ebből: személyi juttatás	397,1	694,6	694,6	541,0	528,1	133,0	97,6
Bevétel	10,4			7,4	7,4	71,2	100,0
Támogatás	857,5	1 158,2	1 158,2	1 158,8	1 158,8	135,1	100,0
Költségvetési maradvány	201,4	-	-	221,3	221,3	109,9	100,0
Létszám (fő)	53	61	61	61	59	111,3	96,7

A **személyi juttatások** módosított 541,0 millió forint előirányzatából a 2019. évben 528,1 millió forint került felhasználásra, amelyet a bizottsági tagok, valamint a Hivatal köztisztviselőinek és munkavállalóinak rendszeres és nem rendszeres személyi juttatására fordított a Hivatal. A személyi juttatásokon belül az alapfeladatokkal összefüggésben kiemelt jelentősége van a *külső személyi juttatások* előirányzatának, miután a NEBtv. alapján a tudományos kutatómunkára a Bizottság külső szakértőt vehet igénybe, ennek megfelelően az alapfeladat ellátása részben köztisztviselői státuszban lévő kutatókkal, részben kutatási szerződés keretében megbízott kutatókkal történik.

A dologi kiadások fedezetet nyújtottak a kutatási tevékenységhez kapcsolódó felhasználási engedélyek ellentételezésére, a nemzetközi kapcsolattartás érdekében felmerült kiküldetési kiadásokra, a kutatások eredményeként készült tanulmányok, a szakmai rendezvények előadásainak könyv formában történő megjelentetésére, a kutatási eredmények internetes honlapon, oldalakon történő megjelentetésére, valamint a működési, üzemeltetési költségekre.

Az előirányzat-maradvány alakulása

A Hivatal 2019. évi fel nem használt kiadási előirányzatából (kiadási megtakarításból adódóan) a Hivatal tényleges **előirányzat maradványa** 228.058 eFt.

Az államháztartásról szóló törvény végrehajtásáról szóló 368/2011. (XII. 31.) Korm. rendelet 2019. november 27-én kihirdetett módosítása értelmében a Hivatal maradványa nem tekinthető kötelezettségvállalással terheltnek, ennek következtében befizetésre került a Központi Maradványelszámolási Alapba.

2. Egyéb

A vagyon alakulása

A Hivatal mérlegében a vagyoni érték soron kimutatott nettó 86,1 millió forint vagyoni értékű jog jellemzően a kutatások eredményeként létrejött tanulmányok felhasználási jogának ellenértéke. Az ingatlanok mérlegsoron a Budapest VIII., Vas utca 10. sz. alatti székház értéke szerepel 445,8 millió forint összegben, a gépek, berendezések, felszerelések és járművek mérlegértéke 24,6 millió forint, amely az informatikai eszközök, irodai gépek, valamint a hivatali gépjárművek könyvszerinti értékét mutatja. A pénzeszközök záró állományának értéke 227,4 millió forint volt.

A Hivatal fejezeti előirányzatokat nem kezel, vállalkozási tevékenységet nem folytat.